

TEXTOVÁ TRADICE A REVIZE PATRISTICKÝCH BREVIÁŘNÍCH TEXTŮ

Petra STANKOVSKA, Ljubljana

Již dříve bylo ukázáno, že se homiletické texty církevních otců v chorvatskohlaholských breviářích do konce 15. stol. vyskytují až na výjimky v jediném překladu,¹ který byl nejméně jednou revidován, snad podle latinské předlohy.² Díky důsledné revizi se asi ve druhé polovině 14. stol. vydělila jižní textologická skupina breviářů (Vatikánský 5,6, Moskevský, Dragučský, Novljanský 1. aj.). Na základě studia některých variant v homiliích byl vytvořen nárys textové tradice chorvatskohlaholských breviářů a textologických vztahů mezi nimi, které v zásadě korespondují s výsledky textologického zkoumání biblických textů vyskytujících se v breviáři.³

Dosud však ani jeden z těchto závěrů nebyl podrobně ilustrován odpovídajícím materiálem a rozbořem textových variant konkrétního textu

¹ Výskyt několika částí textů homilií ve dvojm překladu v chorvatskohlaholských breviářích zdokumentovala P. Stankovska (STANKOVSKA 2006).

² Důvodem k vytvoření hypotézy o revizi homiletických textů podle latinské předlohy je výskyt některých syntaktických vazeb v breviářích jižní textologické skupiny (VAT N1 MO DR aj.), které zřejmě napodobují vazby latinské (instrumentál absolutní napodobující ablativ absolutní, či vazba akuzativu s infinitivem u sloves, u nichž je tato vazba neobvyklá). Na druhé straně však proti této hypotéze hovoří tradování, resp. neopravení některých lexikálních překladových chyb. Tyto závěry zformulovala a zdokumentovala P. Stankovska (STANKOVSKA 2003).

³ Pro homiletické texty v Propriu de tempore chorvatskohlaholských breviářů zpracovala tuto tematiku Stankovska (STANKOVSKA 2001. a.). Závěry textologických výzkumů biblických textů, zejm. starozákonních, které do velké míry korespondují se závěry výzkumu homiletických textů byly zpracovány v četných příspěvcích: RIBAROVA 1987: 123-159, BAUEROVÁ 1989: 353-364, REINHART 1990: 45-52, TASEVA 1997: 12-30, JURÍČ-KAPPEL 2004: 183-190, BADURINA-STIPČEVIĆ 2006: 5-126 aj.

v plném rozsahu. Proto budou v tomto příspěvku rozebrány tři homiletické texty se všemi textologickými, syntaktickými a morfologickými variantami ze 17 breviářů. Varianty těchto textů budou dále nevýběrově zpracovány tak, aby bylo možné přesněji doložit závěry o textové tradici a popřípadě o revizi (nebo revizích) původního překladu z latiny. Za každým textem s variantami následuje rozbor textových, lexikálních a částečně i morfologických variant, který slouží jednak jako podklad pro určení textologické příbuznosti jednotlivých zkoumaných památek, jednak by měl pomoci při určování druhu revizních zásahů do církevněslovanského textu. Všechny tři rozborů jsou provedeny jednotným způsobem, aby byly závěry co nejobektivnější. Varianty nejdříve rozdělíme do skupin podle toho, zda je různocnění doloženo pouze v jednom kodexu (individuální varianty) nebo ve skupině breviářů (skupinové varianty). Budeme sledovat *lexikální varianty*, které dále rozdělíme na opisovačské chyby a synonymní či částečně synonymní výrazy, které se mohly do textu dostat při vědomé či podvědomé revizi překladu (to u synonymních výrazů nelze jednoznačně rozhodnout, neboť se do textu dostávaly jednak novější synonyma či nářeční slova za zastaralé výrazy, jednak předpokládáme, že při rozsáhlejší uvědomělé revizi mohlo docházet k promyšleným náhradám výrazů). Zkoumání lexikálních variant pomůže rozdělit texty jednotlivých breviářů do textologických skupin a snad umožní i identifikaci možných revizních zásahů do textu.

Dále se budeme zabývat *syntaktickými variantami*, které rovněž vypočítávají o textologických vztazích mezi breviáři, ale především mohou poskytnout cenné informace o přesnosti překladu latinských konstrukcí do církevněslovanského jazyka a o eventuální pozdější revizi těchto překladů.

K doplnění dvou předcházejících druhů rozborů budou sloužit informace o *textových variantách* ve spojení s údaji o délce a druhu textu, popř. nejruznějších vynechávek či doplňků.

Při rozboru jsou varianty (lexikální a textové, částečně i morfologické) uváděny bez grafických a pravopisných zvláštností tak, aby bylo jasné, ve kterých breviářích se daná varianta vyskytuje. Pro faktickou irelevantnost grafických a fonetických variant pro náš výzkum nebudou zvláště zpracovány, kromě některých stále se opakujících forem, které se dají interpretovat i jako varianty lexikální (např. rotacismus ve spojení »eže«).

kteřá se místy vyskytuje v Mavrově breviáři ve formě »ere«, a blíží se lexikální variantě).

Jako ukázky z patristických homiletických textů⁴ jsou v tomto článku uvedeny tři homilie tří různých autorů, jejichž čtení v breviáři připadalo na různé části liturgického roku. Prvním textem je homilie Origena spojená tematicky s evangelním veršem Mt 1,18, jejíž čtení připadalo podle chorvatskohlaholského breviáře na předvečer Narození Páně (vigilie), tedy na 24. prosince. Druhým textem je homilie papeže Lva na verš Mt 17,1, která připadala na druhou postní sobotu. Je to jediná homilie na evangelní verš v temporálu od tohoto autora. Třetím textem je homilie sv. Jeronýma na evangelní verš Mt 9,18. U všech tří homilií je kromě textu vlastní homilie uveden vždy i evangelní verš, k němuž se vztahují, u Origenovy homilie jsou dokonce i veršiky a responsoria i s variantami, kde je vidět, že některé revizní zásahy probíhaly v celém textu, nejen ve vlastním homiletickém. Zatímco textologická problematika těchto evangelních citátů se téměř kryje s problematikou textů samotných homilií, problematika překladové techniky a případných revizních zásahů do evangelních textů je odlišná, neboť jde o texty, které byly chorvatským hlaholitům známy i ve starších staroslověnských překladech (narozdíl od textů homiletických) a toto znění hlaholité také používali při sestavování breviáře (STANKOVSKA 2001.b.).

Na místech, kde jde o posuzování správnosti překladu, vycházíme při hodnocení variant i z latinského textu, který citujeme za zkoumaným různocněním. Latinské ekvivalenty k homilii papeže Lva a sv. Jeronýma jsou citovány z novodobého vydání latinského monastického breviáře,⁵

⁴ V temporálu chorvatskohlaholského středověkého breviáře se nachází 112 homilií inspirovaných evangelními verši, jejichž autory jsou církevní Otcové (Augustin, Ambrož, Beda Venerabilis, Jan Chrysostomus, Jeroným, Lev, Origenés, Petr Chrysolog, Řehoř Veliký). Všeobecné závěry v dřívějších pracích o chorvatskohlaholské verzi homilií v breviáři byly vysloveny na základě studia všech těchto textů. Texty byly zpracovány (tak, jak je tomu i u v tomto článku uvedených textů) jako základní text z Novljanského II. Breviáře s různocněními z dalších 16 památek: Vrbnického prvního, druhého, třetího VB1,2,3; Víta z Omišlje VO; Pašmanského PM; Illyrico 5/Vatikánského VAT; Lublaňského LJ; Dragučského DR; Novljanského prvního N1; Moskevského MO; Illyrico 10 ILL, Kosiňského KOS, Baromićova BAR, San Pietro D215 - D2, Mavrova MA a Dabarského DAB.

⁵ Vydání *Breviarium monasticum summorum pontificum cura recognitum pro omnibus sub regula s. p. Benedicti militantibus*. Romae 1962.

k Origenově homilii, která v novějších breviářích obsažena není, jsou latinské ekvivalenty pořízeny podle breviáře ze 16. stol.⁶

ROZBOR VARIANT:

I. ORIGENOVA HOMILIE na verš Mt 1,18

a) Individuální varianty (vždy před šikmými čarami je uvedena situace v daném rukopise, v závorce varianta v ostatních památkách, nebo poznámka o přidání textu):

V breviářích s delšími lekcemi (*VB1 VO VAT MO LJ N2 NI DR*), neboť rukopisy *VB2 VB3 DAB* tuto homilii neobsahují:

VB1: i/add./, bo/add./, i/vasъ/, vsa/v'sag'da/, om./mati cela/

VAT: uzri/uzrite/, om./bila bi/, predos'toina/pres'veta i dostoina/

MO: om./va vasъ/, om./i/, i/add./, om./čeda izraelova/, nimi/nami/, om./slava oтъcu/

VO: g(ospod)a/h(rist)a/, mozi/mozite/, om./v' plтъ/, iskat'/is'kati/, om./... delší text .../

LJ: om./... delší text .../, pogubi/ot'pusti/, bistъ/estъ/, děva/děvoju porodi i/, om./... delší text .../, i na/vsag'da vasъ n' n(e)b(e)sěhъ i vasъ nъ/, vasъ/i/

DR: om./mariê/, om./estъ/, om./prorokъ/, oтъci/č(lově)če/, om./i/, om./takъ/, tako/тъkmo/

NI: om./i/, edičedi/edinočedi/, om./mati nekos'nena/

N2: v'rati /dvъr'mi/, ta(тъ)či /o(тъ)či/

Breviáře s kratšími lekcemi (*PM ILL D2 KOS BAR MA*):

PM: bě/bi, i/add./, om./i/, om./i/, izidetъ/izidite/, i/add./, jutře izidetъ g(ospod)ъ /add./

D2: om./listъ/, i/add./, om./sama taž'de děva/

BAR: tvoriê/tvorenîê/

MA: razvě/kromě/, bě/bistъ/, ki /iže/, ka/êže/, k(a)k(o)/êko/

Komentář: v textu Origenovy homilie je ve Vrbnickém 1. breviáři (*VB1*) pět, ale většina z nich odpovídá latinskému textu (to znamená, že v ostatních

⁶ Text je citován podle *Breviarium de Camera*. Venecija 1521, jehož kopie se nachází v knihovně Staroslavenskoga instituta v Záhřebu.

breviářích je chybná varianta). Breviář Víta z Omišlje (*VO*) vykazuje většinou individuální varianty, které mohly vzniknout interpolací. Chybí v něm však delší text, což znamená, že nemohl být předlohou jiným známým rukopisům podobně jako Novljanský 1 (*NI*). Vatikánský 5, 6 (*VAT*) má také některé zvláštnosti, které se v jiných textech neobjevují, jinak je poměrně neporušený. To znamená, že *VO* není předlohou pro žádný známý breviář. Málo individuálních variant vykazují *NI*, *N2*, *BAR* a *MA*. U *MA* se vyskytují hlavně lexikální varianty provedené důsledně v celém rukopise.

Velmi porušené texty: *MO*, *LJ*, *DR*.

b) Ostatní varianty:

Lexikální varianty:

INC (inc=incipit, evangelní verš): *isusa N2 NI VAT MO BAR PM ILL MA DR D2* – sp(a)sa *VB1 VO LJ MA ... Iesu*

INC: neže *N2 NI VAT MO BAR PM ILL DR D2* – daže ne *VB1 VO LJ MA*

1. kaê *N2 NI VAT MO BAR PM ILL DR* – kotora *VB1 VO LJ MA D2*

2. 2x ili *N2 NI VAT MO BAR PM ILL DR D2* – ljubo *VB1 VO LJ MA*

3. v měšenie *N2 VAT PM VB1 D2* – v směšenie *VO LJ MA BAR MO ILL NI DR ... non tamen in concupiscentia iuncta*

4. saz'datela *N2 NI VAT MO BAR PM ILL DR D2* – obrazovatela /že/ *VB1 VO LJ MA ... plasmatoris*

5. neis'čis'lna *N2 NI VAT MO BAR ILL DR D2* – neiz'gl(agol)itelna *VB1 VO LJ MA ... innenarrabilis*

6. neiz'měrnaê i veliê *N2 NI VAT MO BAR ILL DR D2* – neiz'měřitelna i převelika *VB1 VO LJ MA ineffabile magnumque*

s(ve)ťba *N2 NI VAT MO BAR ILL DR D2 MA* – s(ve)tina *VB1 VO LJ sacramentum*

7. v'z'može *N2 NI VAT MO LJ* – može *VB1 VO BAR DR* – more *MA ... potuit*

8. přěžde *N2 NI VB1 VO* – d'revle *MO VAT* – om. *LJ DR*

9. višnihъ *N2 NI VAT MO DR* – svr'hnih' *VB1 VO LJ ... superiora*

10. vsag'da *N2 NI VB1 VO LJ DR* – vaz'da *MO VAT*

11. v'ejup'tě hode *N2 NI VAT MO BAR PM ILL DR D2* – v'ejupt' gredi *ILL VB1 VO LJ MA ... in Aegyptum iens.*

Syntaktické a textové varianty:

1. add. Egdaže obručena bě m(a)riê mati sp(a)sa osipu *VB1 VO LJ MA* – takto v uvedených 4 breviářích začíná homilie. Jde vlastně o nadbytečné dodání/znovucitování evangelního incipitu, který se obvykle nachází před vlastním textem homilie. Je možné, že byl tento text již v cizojazyčné předloze.

2. da ... obručena bě *N2 NI VAT MO BAR PMILL*; da ... obručena bis(тъ) *DR D2* – da ... obručena bila bi *VB1 VO LJ MA KOS ... ut desponsata esset*

3. nikoterago *N2 NI VAT MO BAR PM ILL MA D2*; nikora(!) *DR* – nikoterago že *VB1 VO MA KOS*; nikotorie že *LJ*

4. sego radi *N2 NI VAT MO BAR PM ILL MA DR D2* – v istinu m(a)riê *VB1 LJ MA KOS*; i istinu *VO ... vel ideo desponsata fuerat Ioseph*

5. da poroenu biv'šu m'laděncu *N2 NI VAT MO BAR PM ILL MA DR D2* – da o poroženě bivšem' mladěnci *VB1 VO MA*; da roždenimъ biv'simъ m'laděncemъ *LJ*; da poroženě bivšem mlad(ě)ncě *KOS ... ut nato infanti vel ipsi Mariae curam videretur gerere Ioseph ...*

ljubo o samoi m(a)rii ljubo po o(тъ)cu viděl' se bi t'voriti os'ipovъ *N2 NI VAT MO BAR PM DR D2* – ljubo o samoi m(a)rii pečû / počû *MA*, om. *VO*, pečalъ *ILL* / osipъ *VB1 VO LJ ILL MA KOS*

Tato pasáž je pozoruhodná proto, že na jedné straně došlo v linii *VAT* evidentně k úpravám, které se týkaly kopírování latinské syntaktické vazby (bezpředložkový dativ »poroenu biv'šu m'laděncu« zaměnil původní a v rámci správného překladu náležitou vazbu s předložkovým lokálem »pečû tvoriti o + loc.«). Celá tato úprava možná vycházela z nepochopení, nebo snad náhodné interpolace bez náhledu do originálního textu u slova »pečû«, které bylo chybně buď opsáno nebo doplněno výrazem »po o(тъ)cu«. Poté však původní správné znění vazby (ve *VB1* doslovně kopírující latinské znění) s předložkovým lokálem nebylo srozumitelné, a proto bylo nahrazeno zcela mechanicky polovětnou konstrukcí dativu absolutního, která je na tomto místě nenáležitá. V rukopise *LJ* se dokonce tento »dativ absolutní« mění na instrumentál absolutní, což je vazba, kterou chorvatští hlaholité běžně používali jako prostředek pro překlad latinského ablativu absolutního.⁷

6. Mati ego mati ne kos'nena i ne poskrunena *N2*;

⁷ FETKOVÁ 1999: 133-167.

mati ego mati ne poskrunena. Koterago *VAT MO* –

mati ego mati ne poročena/poskrunena *LJ* / mati čěla ne kos'nena i mati ego. koterago ego, /kotorago *VO / VBI VO LJ MA KOS*;

mati ego mati ne poskrunena. Mati čěla m(a)ti ne kosnena. Koterago *PM DR NI ILL D2*;

mati ego mati ne kos'nena i ne poskrunena. Mati čěla m(a)ti ne kosnena. Koterago *BAR*

mater (inquit) eius: mater immaculata, mater incorrupta, mater intacta. Mater eius. Cuius eius.

7. om. /onogo iže e(stь) n' n(e)b(e)sěhь bez' matere i nь z(e)mli e(stь) bez' o(tь)ca. Togo iže n' n(e)b(e)sěhь v loni otči. po b(o)žas'tvu v loni oči i na z(e)mli po telu priětiě v' loně estь materini. / *LJ KOS* –

Onogo iže e(stь) n' n(e)b(e)sěhь bez' matere i nь z(e)mli e(stь) bez' o(tь)ca. Togo iže n' n(e)b(e)sěhь v loni otči est' / *NI* om. est'/. po b(o)žas'tvu i na z(e)mli po telu priětiě v' loně estь materini. *VBI VO NI MA ILL*;

Onogo iže e(stь) n' n(e)b(e)sěhь bez' matere i nь z(e)mli e(stь) / estь om. *PM* / bez' o(tь)ca. Togo iže n' n(e)b(e)sěhь /n' n(e)b(e)sěhь *MO BAR* om. / po b(o)žas'tvu v loni oči e(stь) i na z(e)mli po telu priětiě v' loně estь materini. *VAT PM DR MO D2 BAR*

Illius qui in coelis est sine matre: et in terra est sine patre. Ipsius qui in coelis secundum divinitatem in sinu est patris: et in terris secundum corporis susceptionem in sinu est matris.

Rozdíl mezi verzí v *VBI VO NI MA ILL* a ve *VAT PM DR MO D2 BAR* je ve slovosledu. Druhá skupina breviářů (*VAT* aj.) přesně kopíruje slovosled latinského textu.

8. mati g(ospodь)na sama roditel'nica ego /roditel'nica ego *VAT MO* om./ sama raba ego sama obrazovatel'nica/*obrazovanie DR ILL D2 BAR*/ ego *N2 NI VAT MO BAR ILL DR D2*

– mati g(ospod)a sp(a)sa h(rist)a sama roditel'nica ego/sama roditel'nica ego *VBI* om./ ego *VO LJ KOS* om./ sama raba ego sama obrazovatel'nica/*obrazovanie VO LJ MA*/ ego *VBI VO LJ MA KOS ... mater Domini: ipsa et genitrix: ipsa et eius ancilla: plasmatio eius ...*

9. K' to pomis' liti v' z' može/može *DR BAR*/ da mati d(ě)va bila bi/bila bi *VAT* om./ êže ne kos'nena děvoju poče i/i *VAT MO* om./ děvoju porodi *N2 VAT MO DR NI BAR*

– K'to pomis' liti može/more MA, v'z'može LJ/ da mati d(ě)va bila bi êže/ka MA/ i děvoju přebi i děvoju porodi VBI VO LJ MA

... *quis hoc excogitare potuit: ut mater virgo esset: intacta gravaret: quae et virgo permansit et genuit.*

10. goruči viděše se (N2 NI VAT MO DR) – gorima viděše se (VBI VO LJ) ... *conburi videbatur.*

11. i êkože danielъ v' rově lavově zat'vorenyъ bě/bě DR MO om./ i am'bakukъ pr(o)r(o)kъ/pr(o)r(o)kъ DR om./ prinese emu oběď neotvore-nimi v' rati N2 VAT MO DR NI

– I êkože danielu v' rově lъvъ zatvorenu suču prinesen' bis(tъ) oběď am'bakukomъ VBI VO LJ

Vel quemadmodum Danieli intra lacum leonum incluso claustris non apertis allatum est prandium ab Abacuc.

U této na první pohled dvěma způsoby přeložené věty si všimněme některých zajímavostí. VBI VO LJ mají doslovný překlad, dokonce vazba, která na první pohled vypadá jako klasická staroslověnská vazba dativu absolutního, takovou vazbou není a pouze zcela přesně překládá/kalkuje latinskou konstrukci s dativem prospěchovým.

V ostatních breviářích je však tento dativ prospěchový nahrazen vedlejší větou časovou, která měla zřejmě nahradit zastaralou domnělou »vazbu dativu absolutního«. Právě z použití vedlejší věty můžeme usuzovat na to, že revidující hlaholité skutečně danou dativní konstrukci považovali za dativ absolutní. Z tohoto příkladu je zcela jasně patrná mechanická povaha revize, která měla za následek vznik tzv. jižní textologické varianty homiletických textů v breviářích. Evidentně nešlo o revizi podle latinské předlohy, neboť vidíme zcela neadekvátní použití absolutní vazby vedle v dané situaci také syntakticky neadekvátní vedlejší věty časové. Věta pak pokračuje pro slovanský jazyk přirozenější aktivní konstrukcí »am'bakukъ prinese emu oběď«, která je opět zcela nezávislá na předloze a zřejmě se do textu také dostala bez přihlídnutí k latinskému textu.

12. mati s(i)na b(o)žič. Na v' čis'totě poče i d(ě)vstva ne pogubi N2 VAT MO DR NI

– Mati s(i)na b(o)žič stvorena est'/est' LJ om./ na čistoti pečata ne pogubi VBI VO LJ

Mater filii facta est: castitatis sigillum non perdidit.

Ve *VBI VO LJ* je doslovný překlad z latiny, zatímco ve zbylých breviářích vidíme druhou část věty parafrázovanou snad kvůli nesrozumitelnosti kontextu, nebo jako snahu parafrázovat ustálené spojení »neposkvrněného početí a panenskosti Panny Marie« v breviářích »jižní« skupiny textové tradice.

Komentář:

Již na základě analýzy lexikálních variant, přičemž analýza textových a syntaktických variant výsledek potvrzuje, je zřejmé, že je v chorvatskohlaholských breviářích možné nalézt dvě základní textové linie překladu Origenovy homilie.

První z nich se vyskytuje v breviářích *VBI VO LJ MA KOS* a vyznačuje se tím, že varianty v této skupině velmi přesně (doslovně) a správně tlumočí latinský originál. Druhá verze se nachází v ostatních zkoumaných kodexech (*N2 NI VAT MO BAR PM ILL MA DR D2*) a setkáváme se v ní s volněji upravenými a předloze neodpovídajícími syntaktickými konstrukcemi, místy jde spíše o parafrázování původního překladu, který se zachoval ve *VBI VO LJ MA KOS*. Tato revidovaná, či spíše parafrázovaná místa v textu vznikla pouze přestylováním církevněslovanského textu zřejmě vznikla bez přihlídnutí k originálnímu latinskému znění (viz textové a synt var. č. 11, 10, 7, 5, 2). Výjimečně se i ve druhé skupině objevuje text, který odpovídá latinské předloze přesněji než text v breviářích první skupiny, ale to by se dalo spíše vysvětlit tím, že na daném místě byla zřejmě slovanská předloha, z níž byl text vyskytující se v »jižní« textologické skupině opsán, lepší (var. č. 8, 6).

II. HOMILIE PAPEŽE LVA na verš Mt 17,1

a) Individuální varianty:

Breviáře s delšími lekcemi (*VBI VAT VO VB2 VB3 DR MO LJ NI N2*):

VB2: INC: sp(a)сь/is(us)ь/

MO: писаніе/ч'теніе/, нимже/ніж'німь/, ом./v' немь /

NI: чувствію/сучаст'ву/, ом./i ділі чудесь научеваше/

DR: g'dě/íděže/, br(a)t(i)e/add./, ом./d'voenie/

N2: намь/нашімь, нась/, прілєпи се/прілєплает се/, учєніка своє/учєнікь

svoih'/, om./h(rist)ъ b(og)ъ poda onu věru êže e(stъ)/, om./velikago o(tъ)ca tělesnim' čl(o)v(ě)čьstviev' /

LJ: Is(us)a/add./, b(o)ža/add./

VAT: čes' /čudesъ/

Breviáře s kratšími lekcemi (*D2 PM ILL MA KOS BAR*):

ILL: ča/eže/, opravlenie/opravdanie/, dragi/milěši/, našь /namъ-našimъ/, zovut' ni/zovetъ/, om./ače/, om./s' više/, opravaetъ/obnavlaet'(ob'novitъ)/, om./člověku/

D2: nilnimъ/niž'nimъ/

MA: ako/ače/, ka/êže/

b) Ostatní varianty:

Lexikální varianty:

1. INC: z(a)vede N2 BAR PM ILL VB1 – izvede VO VB2 VB3 MA DR – vzvede LJ NI MO VAT D2

2. INC: zelo N2 VB1 VAT VO PM VB2 VB3 DR LJ NI KOS BAR – om. ILL MA MO D2

3. čudesъ N2 VB1 VO PM VB3 DR MO LJ ILL D2 KOS BAR – s(love)sъ VB2 MA – čes'(!) VAT

4. z'vanitъ s'luhomъ N2 VB1 VO VAT PM VB2 VB3 DR MO LJ NI ILL MA D2 KOS BAR – zvonitъ s'luhomъ PM DR KOS ... *pulsavit auditum*

5. egda N2 VB1 VAT VO VB2 VB3 DR MO LJ NI KOS BAR – kada MA ILL

6. ako MA ILL – ače N2 VB1 VAT VO VB2 VB3 DR MO LJ NI KOS BAR

Syntaktické a textové varianty:

1. INC: brata ego N2 VAT DR MO NI ILL D2 BAR, PM in margine – om.: VB1 VO VB2 VB3 LJ MA KOS

2. ev(an)j(e)lsko N2 VAT MO ILL D2, PM in margine – om.: VB1 VO VB2 VB3 DR LJ NI MA KOS BAR

III. HOMILIE SV. JERONÝMA na verš Mt 9,18

a) Individuální varianty:

Breviáře s delšími lekcemi (*VB1 VAT VO VB2 VB3 DR MO LJ NI N2 DAB*):

VAT: is(us)u/g(ospod)u/

NI: sego radi/zato/, om./narodъ, iz(rae)lъ, bě/b(ě)še/

DAB: sь/na, da/

VB3: viêše/êviše se, kažet' se/

VO: om. /b(o)žie/

VB1: om./zane r(e)če/

LJ: om./nar(e)čena/

Breviáře s kratšími lekcemi (D2 ILL PM MA BAR KOS):

PM: plk' /narod' /

MA: glagolati/govoriti/, v komъ/v nem'že/, kako/êko/

Komentář: v této homilii nacházíme minimální množství individuálních variant, které nejsou rozhodující pro posuzování textologických vztahů mezi breviáři.

b) Ostatní varianty:

Lexikální varianty:

1. INC: Edinъ N2 MO BAR PM ILL MA VB1 VB2 VB3 VO LJ DR D2 – et(e)rъ NI VAT DAB ... unus

2. P's(a)lmě N2 NI MO PM ILL MA VB1 VB2 VB3 VO LJ DR D2 DAB – p(i)s'mě VAT BAR ... in psalmis

3. Daže N2 VB1 VB2 VB3 VO LJ DR – saže NI VAT MO DAB

4. I iže N2 VB1 VB2 VB3 VO LJ DR – eže NI VAT MO DAB

5. Na N2 NI VB2 VB3 – da VB1 VO LJ VAT MO DR – sь DAB

6. Egda N2 MO PM VB1 VB2 VB3 VO LJ DR D2 BAR DAB – kada MA ILL

7. Prěd'idet' N2 NI VAT MO BAR ILL MA VB1 VB2 VB3 DR D2 – přěidet' VO LJ – varit' PM DAB

8. Otnuděže N2 NI VAT MO PM ILL VB1 VB2 VB3 VO DAB – otnuděžde MA – otkudě LJ BAR DR

9. Narodъ N2 MA – iz(rae)lъ VB1 VO LJ VB2 VB3 MA ILL VAT MO PM BAR DR D2 DAB – om. NI ... Israel

10. Êviše se N2 VAT PM MA VB1 VB2 VO – viêše VB3 – kažet' se LJ BAR DR MO ILL NI DAB

11. Ače N2 VB1 VO PM VAT MO DR VB2 VB3 LJ NI BAR MA DAB – ako MA BAR

12. Kosnu se v'skriliju rizь/rizi VO VB2/ ego N2 VAT PM MA VB1 VB2 VB3 VO – taknu se krilь rizь ego ILL – taknu se vskriliê rizь ego BAR – taknu stěň rizь ego LJ NI MO DAB DR ... *tetigit fimbriam vestimenti eius*

13. Višastviê sili N2 VAT PM MA VB1 VB2 VB3 VO – ne ravnostiju sili LJ BAR DR – ne radostiju MO ILL NI DAB

14. V'skrai rizi N2 VAT PM MA VB1 VB2 VO – vs'kriliê rizi BAR VB3 – stěň rizi NI LJ DR DAB MO ... *tantum vestimentum.*

Za **syntaktickou variantu** bychom mohli považovat snad místo:

Žena krvotočiva N2 PM – žena êže krvi tečenie trьpě VB1 VO LJ NI VB2 VB3 MO BAR DR DAB +MA ILL +(VAT) ... *quae sanguinis fluctum patiebatur.*

HODNOCENÍ VARIANT VE ZKOUMANÝCH TEXTECH

Individuální varianty:

Z množství individuálních variant vyskytujících se v třech zkoumaných homiliích, můžeme usuzovat, že především Moskevský, Dragučský, Lublaňský a oba Novljanské obsahují text s mnoha variantami, které se v ostatních breviářích nevyskytují, což svědčí o tom, že tyto kodexy zřejmě nesloužily jako předlohy žádným dalším známým breviářům. Navíc je jejich text z textologického hlediska dost porušený a s mnohými chybami. Definitivní závěr o textologických vztazích mezi breviáři však nelze na základě takto krátkého úseku textu stanovit.

Skupinové varianty:

Podle distribuce variant vyskytujících se společně ve větším množství rukopisů můžeme každý ze zkoumaných breviářů charakterizovat zvlášť, neboť je situace v těchto třech breviářích odlišná.

V Origenově homilii je podle distribuce variant jasně patrné rozdělení zkoumaných breviářů do dvou skupin. V první skupině breviářů (VB1 VO LJ MA KOS) se nachází na variantních místech text, který je přesným překladem latinské předlohy, zatímco se na týchž místech v breviářích druhé textologické skupiny (N2 NI VAT MO BAR PM ILL MA DR D2) setkáváme s textem pozměněným a upraveným bez přihlédnutí k latinskému znění.

V homilii papeže Lva nacházíme především varianty morfoložicko-syntaktické vzniklé zřejmě chybným opisem či nezdařilou interpolací. Na

základě těchto variant i ojedinělých lexikálních či textových není možné rozdělit breviáře do dvou textologických skupin tak, jak u Origenovy homilie. Varianty v homilii papeže Lva spíše ukazují na odchylky skupin dvou až tří rukopisů (*MO DR PM ILL LJ*).

V Jeronýmově homilii jsou zajímavé lexikální varianty. Ani na základě variant tohoto textu však nelze určit breviáře připadající tzv. »severní či jižní« textologické skupině, neboť většinou mají kodexy *N2 VAT PM MA VB1 VB2 VB3 VO* stejné znění, zatímco je varianta v *LJ BAR DR MO ILL NI DAB*. Na několika místech mají společné různočtení breviáře *N2 VB1 VB2 VB3 VO LJ DR* na jedné straně a jinou variantu nacházíme v textu rukopisů *NI VAT MO DAB*.

ZÁVĚR:

Na základě rozboru variant tří homilií církevních otců, které se vyskytují v různých částech chorvatskohlaholského breviáře můžeme konstatovat, že:

1. Pouze u některých homiletických textů je možné nalézt varianty, které svědčí o příslušnosti k jedné ze dvou základních textologických linií chorvatskohlaholských breviářů (tzv. »severní« a tzv. »jižní«). U ostatních homiletických textů vykazují breviáře »severní« i »jižní« textové tradice stejné znění.
2. Na základě předchozího závěru můžeme vyslovit hypotézu, že chorvatskohlaholský breviář v podobě, v jaké ho známe z dochovaných kodexů, pochází z jediného archetypu, do něhož bylo na různých místech později zasahováno, v důsledku čehož se vydělily dvě výrazné textové tradice, tzv. »severní« a »jižní«.
3. Syntaktické a textové varianty v homiliích, v nichž lze sledovat »jižní« a »severní« textovou linii, svědčí o tom, že v breviářích tzv. severní textologické linie (v Vrbnických (1, 2, 3), Víta z Omišlje, Mavrově, Kosiňském, částečně i Lublaňském breviářích) se nachází na místech, která vykazují varianty, původní, poměrně zdařilý a přesný překlad latinského textu, který byl do breviářů »jižní« skupiny převzat místy s chybami, nesprávnými interpolacemi či syntaktickými úpravami provedenými bez náhledu do latinského originálu.

PŘEPIS TEXTŮ S VARIANTAMI

I. Hom. Origenis in Mt 1,18 (*In vigilia Nativitatis Domini*)

/20a5¹ ... s(veta)go e(van)j(eli)ê po mat(ě)ju

Eg'da obručena bis(ťb)² mati isusova³ m(a)riiê⁴ osipu přěžde⁵ neže⁶ s' nidos'ta se⁷ obrěte se imuči v' čřevě ot d(u)ha s(ve)ta. I pr(o)č(a)ê om(ili)ê orijena.

{VB1 VO LJ MA má zač.: Egdaže⁸ obručena bě m(a)riê mati sp(a)sa osipu} Kaê⁹ potřeba bě da m(a)riiê obručena bě¹⁰ osipu k'romě¹¹ sego radi da siê s' větina ot d'êvla taila se bi¹². Da ta zlobivi protivu ob'ručeněi d(ě)-vě nikoterago¹³ t'voreníê¹⁴ las'ti obrěl' bi. Segο radi¹⁵ ob'ručena bě osipu da poroenu biv'su m'laděň'cu¹⁶ ljubo o samoi m(a)rii ljubo¹⁷ po o(ťb)cu¹⁸ viděl'¹⁹ se bi t'voriti²⁰ os'ipovъ²¹. ili v' ejup'tě hode²² ili²³ ot tudu²⁴ prihode.

¹ Text základního znění je z Novljanského II. Breviáře, odkud uvádíme i označení folií. Varianty byly pořízeny na základě fotografií rukopisů, které se nacházejí v Staroslavenském institutu v Záhřebu. Děkuji tímto vedení Institutu za laskavé svolení k práci s materiálem.

² bis(ťb)| běše VB1 VO, bě PM KOS

³ isusova| sp(a)sa VB1 VO LJ MA KOS

⁴ m(a)riiê| om. DR

⁵ přěžde| om. VAT DR, prie ILL MA BAR

⁶ neže| daže ne VB1 VO LJ MA KOS, om. VAT DR, nego ILL

⁷ s' nidos'ta se| om. VAT DR, snidota se VO

⁸ egdaže| egda KOS

⁹ kaê| kotora VB1, kotoraê VO LJ, kotera MA D2 KOS

¹⁰ bě| bila bi VB1 VO LJ MA KOS, bis(ťb) DR D2, bi všude ILL

¹¹ k'romě| razvě MA

¹² bi| bě PM

¹³ nikoterago| add. že VB1 VO MA KOS, nikora DR, nikotorie že LJ

¹⁴ t'voreníê| tvoriê BAR

¹⁵ sego radi| v istinu m(a)riê VB1 LJ MA KOS, v istinu VO

¹⁶ poroenu biv'su m'laděň'cu| o poroženě bivšem' mladěnci VB1 VO MA, roždenimъ biv'simъ m'laděncemъ LJ, poroženě bivšem mlad(ě)ncě KOS

¹⁷ ljubo| om. VB1 VO LJ ILL MA KOS

¹⁸ po o(ťb)cu| pečū VB1, om. VO LJ, pečalъ ILL, počū MA

¹⁹ viděl'| videlo KOS

²⁰ t'voriti| om. VAT MO D2

²¹ os'ipovъ| osipъ VB1 VO ILL KOS, pečū osip'LJ, add. s(i)нъ BAR

²² ili v' ejup'tě hode| ljubo vъ ejupt' gredi VB1 VO LJ MA KOS, ili v' ejup(e)ťb grědi ILL, ili v' ejupatъ hode BAR

²³ ili| ljubo VB1 VO LJ MA KOS

²⁴ ot tudu| add. paki VB1 VO LJ ILL MA KOS

ljubo¹ v' pročaê v' rëmena. Togo radi v is'tinu² obručena bë osipu na obakъ v' mëšenie³ pohoti nepris'troena⁴ bis(тъ)⁵. Reče bo⁶ pisanie. Mati ego mati⁷ ne kos'nena i⁸ ne poskrunena⁹. Koterago¹⁰ mati¹¹. Mati edinočedago s(i)na b(o)-žie g(ospod)a i c(ěsa)ra v'sěhъ¹² saz'datela¹³ i t'vor'ca v'sěhъ.¹⁴ Rěš(ponъ). Os(vě)tite se d(a)n(a)sъ i budite gotovi êko jutřěš'ni d(a)nъ uz'rite¹⁵. vlas'tъ b(o)žiju va vasъ¹⁶. B(e)r(a)š(b). D(a)n(a)sъ uvěš'te êko¹⁷ pridetъ g(ospod)ъ. i jutre uzrite¹⁸

Onogo¹⁹ iže²⁰ e(stъ) n' n(e)b(e)sěhъ bez' matere i²¹ nъ z(e)mli e(stъ)²² bez' o(тъ)ca. Togo iže²³ n' n(e)b(e)sěhъ v loni otči²⁴. po b(o)žas'tvu v loni oči²⁵ i²⁶ na z(e)mli /20b/ po telu priëtiê v' loně estъ materini²⁷. {konec PM}
O velikago čudese m(i)l(o)sť. o neis'čis'lna²⁸ s'lados'tъ. o niz'měr'naê i

¹ ljubo| add. i VB1 KOS

² v is'tinu| om. VAT MO

³ mëšenie| směšenie VO DR MO LJ N1 ILL MA KOS BAR

⁴ nepris'troena| nepris'troenъ VAT VO PM DR MO D2

⁵ bis(тъ)| bë MA, om. D2

⁶ bo| ubo VB1 MA KOS, om. VAT MO D2

⁷ mati| add. ne poročena. mati cěla mati VB1 VO MA KOS, add. neposkrunena. mati cěla mati LJ

⁸ ne kos'nena i| om. VAT PM DR MO N1 ILL D2

⁹ i ne poskrunena| mati ego VB1 VO LJ MA KOS, add. mati cěla m(a)ti ne kosnena PM DR N1 ILL D2 BAR

¹⁰ koterago| koterago ego VB1 LJ MA KOS, koterago VO

¹¹ mati| add. ego VAT MO

¹² v'sěhъ| add. i PM

¹³ saz'datela| obrazovatela že VB1 VO LJ MA KOS, om. D2

¹⁴ i t'vor'ca v'sěhъ| om. PM D2

¹⁵ uz'rite| uzri VAT

¹⁶ va vasъ| om. MO

¹⁷ êko| k(a)k(o) MA

¹⁸ uzrite| add. i D2 KOS

¹⁹ onogo| ot' onogo VO MO MA D2

²⁰ iže| ki MA

²¹ i| om. PM

²² e(stъ)| om. DR

²³ iže| ki MA

²⁴ otči| add. est' VB1 VO MA ILL; v loni otči| om. VAT PM DR D2; n' n(e)b(e)sěhъ v loni otči| om. MO BAR

²⁵ v loni oči| om. VB1 VO N1 ILL MA, add. e(stъ) VAT PM DR MO D2 BAR

²⁶ i| om. PM

²⁷ onogo iže e(stъ) n' n(e)b(e)sěhъ bez' matere i nъ z(e)mli e(stъ) bez' o(тъ)ca. togo iže n' n(e)b(e)sěhъ v loni otči po b(o)žas'tvu v loni oči i na z(e)mli po telu priëtiê v' loně estъ materini| om. LJ KOS

²⁸ neis'čis'lna| neiz'gl(agol)itelna VB1 VO LJ MA KOS, neiz'čisl'na ILL

veliê¹ s(ve)ťba². Sama taž'de d(ě)va³. sama tažde⁴ mati g(ospodь)na⁵. sama roditel'nica ego⁶ sama raba ego sama obrazovatel'nica⁷ ego⁸ sama rodi i⁹. {konec ILL D2 KOS} K'to koli vidě sice. k'to¹⁰ koli¹¹ s'liša tako. ili¹² k'to pomis'liti v'z'može¹³ da mati d(ě)va bila bi¹⁴ êže¹⁵ ne kos'nena děvoju poče¹⁶ i¹⁷ děvoju porodi. {konec BAR MA} Êkože bo¹⁸ kupina přěžde¹⁹ goručî²⁰ viděše se na oganь neprikasaše se ei. i²¹ êkože tri otroci v' pečî biv'se²² na²³ oganь ne v'rědi ihь. I êkože danielь v' rově lavově²⁴. zat' vorenь bě²⁵ i²⁶ am'bakukь pr(o)r(o)kь²⁷ prinese emu obědь²⁸ neotvorenimi v'rati²⁹. Tako i d(ě)va m(a)riê rodi h(rist)a³⁰ i³¹ nev'rěždena prebi. mati s'vr'sena

¹ niz'měr'naê i veliê| neiz'měřitelna i převelika VB1 VO LJ MA KOS, neizměrna i velika VAT DR N1 ILL D2 BAR

² s(ve)ťba| s(ve)tina VB1 VO LJ KOS

³ sama taž'de d(ě)va| om. D2

⁴ tažde| om. VB1 VO LJ MA KOS

⁵ g(ospodь)na| g(ospod)a sp(a)sa h(rist)a VB1 VO LJ MA KOS

⁶ sama roditel'nica ego| om. VB1; roditel'nica ego| om. VAT MO; ego| om. VO LJ KOS

⁷ obrazovatel'nica| obrazovanie VO LJ DR ILL MA D2 BAR

⁸ ego| add. i DR ILL BAR

⁹ rodi i| jeho raba KOS

¹⁰ k'to| add. li VAT MO

¹¹ koli| li VO LJ MA

¹² ili| li postpoz. VB1 VO LJ MA

¹³ v'z'može| može VB1 VO DR BAR, more MA

¹⁴ bila bi| om. VAT

¹⁵ êže| ka MA

¹⁶ ne kos'nena děvoju poče| i d(ě)voju přebi VB1 VO LJ MA

¹⁷ i| om. VAT MO

¹⁸ bo| add. dřevle DR LJ

¹⁹ přěžde| d'revle VAT MO, om. DR LJ

²⁰ goručî| gorima VB1 VO LJ

²¹ i| om. N1

²² biv'se| oagna zatvoreni biše. VB1 VO LJ

²³ na| na obak' VB1 VO LJ

²⁴ lavově| лавь VB1 VO LJ

²⁵ bě| om. DR MO

²⁶ danielь ... zat' vorenь bě i| danielu ... zatvorenu suču VB1 VO LJ

²⁷ pr(o)r(o)kь| om. DR

²⁸ am'bakukь pr(o)r(o)kь prinese emu| prisenen' bis(ть) oběd' am'bakukomь VB1 VO LJ

²⁹ v'rati| двьr'mi VB1 VAT VO DR MO LJ N1

³⁰ h(rist)a| g(ospod)a VO

³¹ i| na VB1 VO DR LJ, om. MO

bis(ть). na děv'st'va¹ ne otpus'ti². Rodi otroče êkože gl(agol)ano estь³. na⁴ d(ě)voju⁵ porodi. i⁶ d(ě)voju prebi po porodě⁷. Mati s(i)na b(o)žič⁸. na v'⁹ čis'totě poče i d(ě)vstva¹⁰ ne pogubi. Rěš(ponь) tvr'dos'tan'ni budite i uzrite pomočь g(ospodь)nju na vasь¹¹. ijuděi i er(u)s(a)l(i)mane ne mozite¹² boěti se. jutri izidite¹³ i g(ospodь)¹⁴ budetь s' vami. B(e)r(a)šb Os(vě)tite se čeda izdraileva i¹⁵ budite gotovi¹⁶. Č(b)t(enie)

Ne tak'mo¹⁷ sa rěs'ni¹⁸ č(lově)kь iže rožděny¹⁹ estь ot nee na i²⁰ edinočedi²¹ b(og)ь. I ne tak'mo plt'ski rodi /20c/ se na²² s'vr'seno božas'tvo v' pltь²³ pride. Ibo celь i²⁴ ne razdělěny b(og)ь v' č(lověč)stvo pride i rodi se po telu. Ni²⁵ razdělěty²⁶ da polь ego vь o(ть)ci²⁷ bilo bi a polь v d(ě)vě²⁸.

¹ děv'st'va| add. si VB1 VO

² otpus'ti| pogubi LJ

³ estь| bistь LJ

⁴ na| add. d(ě)voju prebi VB1 VO

⁵ d(ě)voju| add. bo VB1

⁶ d(ě)voju porodi i| d(ě)va LJ

⁷ po porodě| om. VB1 VO

⁸ b(o)žič| stvorena est' VB1 VO, stvorena LJ

⁹ v'| om. LJ MO

¹⁰ v' čis'totě poče i d(ě)vstva| čistoti pečata VB1 VO LJ

¹¹ na vasь| nad' vami VB1 VO LJ MA KOS, v v(a)sь BAR

¹² mozite| mozi VO KOS

¹³ izidite| izidetь PM

¹⁴ g(ospodь)| add. b(og)ь VAT MO, add. i PM

¹⁵ i| om. KOS

¹⁶ Os(ve)tite se čeda izdraileva i budite gotovi| Vi iže v prasě este vstaněte otnesněte se i poite se g(ospodь) gredetь sa s'raseniemь, jutřě izidě LJ, add. jutřě izidet' g(ospodь) PM

¹⁷ tak'mo| add. bo MO LJ

¹⁸ sa rěs'ni| bo est' VB1 VO, sa MO LJ

¹⁹ rožděny| om. VAT MO

²⁰ i| om. VAT MO

²¹ edinočedi| edičedi N1

²² na| add. i VB1 VO DR LJ

²³ v' pltь| om. VO

²⁴ i| om. VB1 VO

²⁵ ni| add. bo se VB1 VO LJ, add. se VAT DR MO N1

²⁶ razdělěty| razdělěi VB1 VAT VO DR MO LJ N1

²⁷ o(ть)ci| č(lově)čě DR

²⁸ v d(ě)vě| u d(ě)vi VAT MO

Na vasъ въ о(тъ)ци i vasъ d(ě)vi¹ i² v loni ta(тъ)či³ i⁴ v' plti č(lověčъ)scěi. i⁵ ne os'tavlae⁶ viš' nihъ⁷ pride is'kati⁸ nižnihъ⁹. N(e)b(e)ska hrane i¹⁰ z(e)-ml'ska s'p(a)sae. Tъgda¹¹ vsem(o)gi včč'ni¹² ne presěkaemъ ni razdělaemъ sa s(ve)ti edinočedi b(og)ъ¹³. Vsag'da¹⁴ {konec VO} vasъ n' n(e)b(e)sěhъ i¹⁵ vasъ¹⁶ nъ¹⁷ z(e)mli i¹⁸ въ о(тъ)ци i v d(ě)vi ne razdělenъ¹⁹ êkože gl(agol)ano²⁰ e(stъ). Ne²¹ edin'stvomъ na čes'ti t'vorit' se na v'sag'da²² vasъ dr'žit' se²³. i²⁴ vsa d'r'žitъ²⁵ i²⁶ v'sa naplnaetъ i s'motritъ²⁷. Segó v istinu edinočedago sina b(o)žiče²⁸ mariiê d(ě)va mati e(stъ). R(e)če bo pisanie. Mati²⁹ ego mati nekos'nena³⁰. mati cela³¹. mati čista. mati neporoč'na. mati pres'l(a)vna i

¹ d(ě)vi| v děvě VAT DR LJ

² i| vъs' že VB1 VO LJ, add. v(a)sъ DR

³ ta(тъ)či| o(тъ)či VB1 VAT VO DR MO LJ N1

⁴ i| add. vъs' VB1 VO LJ, vasъ VAT MO DR, om. N1

⁵ i| om. VB1 VO LJ

⁶ os'tavlae| ostavl' VAT VO DR LJ, ostavaly MO N1

⁷ viš' nihъ| svr'hnih' VB1 VO LJ

⁸ is'kati| iskat' VO

⁹ nižnihъ| add. nъ VO LJ

¹⁰ i| om. VB1 LJ

¹¹ tъgda| vsagda VB1 LJ

¹² včč'ni| om. VB1 LJ

¹³ Tъgda vsem(o)gi včč'ni ne presěkaemъ ni razdělaemъ sa s(ve)ti edinočedi b(og)ъ| om. VO

¹⁴ vsag'da| v(a)zda VAT

¹⁵ i| om. DR MO

¹⁶ n' n(e)b(e)sěhъ i vasъ| i na n(e)b(e)si i VB1

¹⁷ vsag'da vasъ n' n(e)b(e)sěhъ i vasъ nъ| i na LJ

¹⁸ i| om. VB1

¹⁹ ne razdělenъ| ne dělit' se ni přěšekaet' se VB1 LJ

²⁰ gl(agol)ano| řečeno VB1 LJ

²¹ ne| ni VB1 LJ

²² v'sag'da| vsa VB1

²³ se| om. DR N1

²⁴ v'sag'da vasъ dr'žit' se i| vsag'da vasъ VAT MO, om. LJ

²⁵ d'r'žitъ| add. se VAT MO, om. DR

²⁶ i| om. DR, vasъ LJ

²⁷ i s'motritъ| vsa prosvečaet' i stroit' VB1 LJ, i s'troitъ VAT DR MO N1

²⁸ b(o)žiče| add. siê VB1 LJ, add. i MO

²⁹ mati| mat(e)ri MO

³⁰ mati nekos'nena| om. N1

³¹ mati cela| om. VB1

pres'veta. Dos'toina¹ dos'toin(a)go² neporoč'na³ neporoč'nago pres(ve)-
ta pres(ve)tago edina edinoga. Ni bo inь edino čedanь takъ⁴ nъ z(e)mlju
pride. ni ina d(ě)va taka⁵ m(a)riê⁶ edinočedago porodi. Rěš(ponь) Os(vě)tite⁷
čeda iz(drae)l(o)va⁸ i budite gotovi gl(agole)тъ g(ospod)ь jutřěš'ni d(a)nъ izidite
i g(ospod)ь budetъ s' vami.⁹ I otimetъ ot v(a)sъ v'se nemoči. B(e)r(a)šb Jutřš'ni
d(a)nъ zagladit' se bez'z(a)konie z(e)mle i c(ěsa)rstvati vač'netъ nad' nami¹⁰ s'p(a)-
s(i)t(e)lь mira sl(a)va o(тъ)cu¹¹.

II. Hom. S. Leonis papae in Mt 17,1 (*Sabbato quatuor temp. quadrage- simae*)

/79c7/ ... po mat(ě)ju

V (o)no vr(ě)me. Poětъ i(su)sъ¹² petra i êkova i ivana brata ego¹³. i z(a)-
vede¹⁴ e na goru visoku zelo¹⁵.

I pr(o)čaê om(iliê) s(veta)go lěona papi. Ev(an)j(e)lsko¹⁶ č'tenie¹⁷
milěiši¹⁸ eže¹⁹ ničimъ telesemъ i²⁰ niž'nimъ²¹ mis'lemъ namъ²² z'vanitъ²³

¹ pres'veta dos'toina| predos'toina VAT

² dos'toin(a)go| add. mati VB1 LJ

³ neporoč'na| add. neporoč'na VAT

⁴ takъ| om. DR

⁵ taka| tьkmo DR

⁶ taka m(a)riê| koli VB1 LJ

⁷ s(ve)tite| add. se MO N1

⁸ čeda iz(drae)l(o)va| om. MO

⁹ i g(ospod)ь budetъ s' vami| om. MO N1

¹⁰ nami| nimi MO

¹¹ sl(a)va o(тъ)cu| om. MO

¹² is(us)ъ| sp(a)sъ VB2

¹³ brata ego| om. VB1 VO VB2 VB3 LJ MA KOS, PM in margine

¹⁴ z(a)vede| izvede VO VB2 VB3 DR MA KOS, vzvede VAT MO LJ N1 D2

¹⁵ zelo| om. MO ILL MA D2

¹⁶ ev(an)j(e)lsko| om. VB1 VO VB2 VB3 DR LJ N1 MA KOS BAR, PM in margine

¹⁷ č'tenie| add. br(a)t(i)e DR, pisanie MO

¹⁸ milěiši| dragi ILL

¹⁹ eže| ča ILL

²⁰ i| om. VB1 VO VB2 VB3 DR LJ N1 ILL MA KOS

²¹ niž'nimъ| nimže MO, nilnimъ D2

²² namъ| našimъ VB1 VAT VO PM VB2 VB3 DR MO LJ N1 MA D2 KOS BAR, nasъ ILL

²³ z'vanitъ| zvonitъ PM DR KOS

s'luhomъ k'¹ velikoi² taini nasъ k'³ razuměniju zovetъ⁴. Lěki v'dihajuči⁵ m(i)l(o)stiju b(o)žieju imat' se. ače⁶ po⁷ ras'motreniju kъ onomu êže⁸ p(a)vlu sutъ s'više⁹ v'z'věčena v'z'vētimъ(!)¹⁰. Sp(a)s(it)(e)lъ bo č(lověčъ)-sk(a)go roda¹¹ nečis'tivimъ va opradanie(!)¹². i mr'tvie ob'novitъ¹³ na životъ. Ot sego učeniê s'voe¹⁴ učeniki učaše. i děli čudesъ¹⁵ naučevaše¹⁶ da taž'de edinočedi¹⁷ s(i)nъ b(o)ži {*konec D2*} i¹⁸ s(i)nъ č(lověčъ)ski. verovali¹⁹ bi. {*konec PM*} I bo²⁰ eju edinъ²¹ bez' drugago ne pros'pělo bi k' sp(a)s(e)niju. i edinaka pogibelъ bila bi ače²² g(ospod)a²³ is(us)a h(rist)a ili takimъ zakonomъ sam' o²⁴ b(og)a bez' č(lově)ka. ili č(lově)ka samogo bez' b(og)a verovali²⁵.

¹ k'| om. DR

² velikoi| likoi VO

³ k'| om. VB1 VAT VO PM VB2 VB3 DR MO LJ N1 MA D2 KOS BAR

⁴ zovetъ| zovut' ni ILL

⁵ v'dihajuči| vdihajučiъ VAT LJ N1

⁶ ače| om. ILL, ako MA

⁷ po| bo VO

⁸ êže| ka MA, add. k D2

⁹ s'više| om. ILL

¹⁰ v'z'vētimъ| v'zvěstimъ VB1 VO N1 D2, vzvěstismo VAT PM KOS BAR, vzvesti VB3, v'zvesti imъ MO

¹¹ roda| add. h(rist)ъ b(og)ъ poda onu veru êže e(stъ) VB1 VAT VB2 VB3 DR N1 D2 BAR, add. h(rist)ъ b(og)ъ onu věru. êže est' VO, add. h(rist)ъ b(og)ъ n(a)šъ podae onu věru êže e(stъ) PM, h(rist)ъ g(ospod)ъ podae onu v(ě)ru êže e(stъ) MO, add. h(rist)ъ b(og)ъ podae onu ljubavъ êže e(stъ) LJ, add. h(rist)ъ b(og)ъ podae onu v(ě)ru ka e(stъ) ILL MA, add. h(rist)ъ b(og)ъ podae onu veru. êže e(st)ъ KOS

¹² opradanie| opravdanie VB1 VO VB2 VB3 DR LJ N1 BAR, opravlenie ILL, propovidanie KOS; mr'tvie ob'novitъ| mrtvimъ obnavlaetъ D2

¹³ ob'novitъ| obnavlaet' VB1 VAT VO PM VB2 VB3 DR MO LJ N1 MA KOS BAR, opravaetъ ILL

¹⁴ s'voe| svoego BAR

¹⁵ čudesъ| čes' VAT, s(love)съ VB2 MA

¹⁶ i děli čudesъ naučevaše| om. N1

¹⁷ edinočedi| om. VB2 MA

¹⁸ i| om. BAR

¹⁹ verovali| věrovalъ se VO N1 ILL MA BAR

²⁰ i bo| om. VO

²¹ edinъ| edino VAT, ed'no MO

²² ače| ako ILL MA

²³ g(ospod)a| add. n(a)šego LJ

²⁴ sam' o| samogo VB1 VAT VO VB2 VB3 DR MO LJ N1 ILL MA KOS BAR

²⁵ verovali| add. bi VB1 VAT VO VB2 DR LJ N1 ILL MA BAR

egda¹ oboe ne bilo bi up'vano² kup'no. êkože³ bo b(og)u rês'noe prilëpi se č(lověč)stvo taku⁴ č(lově)ku⁵ prilëpi se⁶ vera b(o)ž(a)stvena. {*konec ILL MA KOS BAR*} Na⁷ utvr'ždenie⁸ /79d/ see vere spasit(e)lno uprašalъ běše učeníke svoe⁹ g(ospod)ь v različnihъ d'ruzěhъ d'voeniêhъ č'to oni¹⁰ v' nemъ¹¹ verovali bi iže d'voenie¹² s'lišahu. Iděže¹³ ap(usto)ь p(a)v(e)ь¹⁴. Otkr'veniemъ¹⁵ više nad'stupae vidě očima v'nutrn'nima mis'li s'voe¹⁶ s(i)na¹⁷ b(og)a živago¹⁸ is'povědělъ es(tь) s'lavu b(o)žiju. êko ne¹⁹ k' edinomu priz'rě sučas'tvu²⁰ tela i k' rvi.

III. Hom. S. Hieronymi in Mt 9,18 (*Dom. XXIII. Post pentecosten*)

/189b36/ ... po m(a)těju

V(o)no vr(ěme) gl(agol)juču²¹ is(us)u. k narodu. /189c/ Se k' nezъ edinъ²² pris'tupi²³ k' is(us)u i²⁴ k' lanaše se emu gl(agol)e²⁵. G(ospod)i dečî²⁶ moê

¹ egda| i kada ILL, kada MA

² up'vano| upvanie VB2 MA

³ êkože| kako ILL

⁴ taku| tako VB1 VO VB2 VB3 MO LJ N1 ILL KOS BAR

⁵ č(lově)ku| om. ILL

⁶ prilëpi se| prilëplaet se VB1 VAT VO VB2 VB3 DR MO LJ N1 ILL MA KOS BAR

⁷ na| a VB1 VB3 LJ, i VB2

⁸ utvr'ždenie| add. ubo VB1 VAT VO VB2 DR MO LJ N1

⁹ učeníke svoe| učeníkъ svoih' VB1 VAT VO VB2 VB3 DR MO LJ N1

¹⁰ oni| ono VAT

¹¹ v' nemъ| om. MO

¹² d'voenie| dvoe VB1 VAT VO VB2 VB3 MO LJ N1, om. DR

¹³ iděže| g'di DR

¹⁴ p(a)v(e)ь| petrъ VB1 VAT VO VB2 VB3 DR MO LJ N1

¹⁵ otkr'veniemъ| add. velikago o(tь)ca tělesnim' čl(o)v(ě)čьstviem' VAT VO DR MO LJ N1, otkr'venimъ velikago o(tь)ca tělesnim' čl(o)věč'stviem' VB1 VB2 VB3

¹⁶ s'voe| add. is(us)a LJ

¹⁷ s(i)na| add. b(o)ža LJ

¹⁸ živago| add. i VB1 VAT VO MO LJ

¹⁹ ne| ni DR MO LJ N1

²⁰ sučas'tvu| čuvstvijū N1

²¹ gl(agol)juču| govoreču MA

²² edinъ| et(e)рь VAT N1 DAB

²³ pris'tupi| pristupaь N1

²⁴ k' is(us)u i| k' nemu N1

²⁵ gl(agol)e| om. LJ, govorečъ MA

²⁶ dečî| kьčî ILL KOS, hčî BAR

n(i)ne¹ um'rla estb². I pr(o)č(a)ê om(iliê) s(vetago) eronima pr(ozvi-tera)

Os'mo zn(a)m(e)nie estb. v nem'že³ knezъ vs'krěsiti prosí dečerъ⁴ svoju. ne hotě ot rabotaniê⁵ is'tin'nago ob'rězaniê otvrěči se. Da⁶ v'nide⁷ žena k'rvotočiva. i os'mo město gl(agole)tъ⁸ da is'čelitъ. da⁹ k'neža k'či¹⁰ ot sego iz'vržena čisla pridetъ k devetomu. êkože¹¹ v' p's(a)lmě gl(agole)t' se¹². Etiopiê přěd'idetъ¹³ ruka¹⁴ ee k' b(og)u. I egda¹⁵ pridetъ množas'tvo narodъ. Tъgda v(a)sъ narodъ¹⁶ sp(a)s(e)nъ budetъ. {konec D2} I se žena¹⁷ krvotočiva¹⁸. bi. l(ě)tě¹⁹ pristupal'si²⁰ sazadъ kosnu se v'skriliju²¹ rizъ²² ego. V' e(van)j(e)lii po lucě pisano estb. êko²³ kneža k'či²⁴. bi. l(ě)tě²⁵ iměše tečenie²⁶ razuměi ubo²⁷ da vъ ono vr(ě)me siê žena onie²⁸ pl'kъ ot ljudi

¹ n(i)ne| om. ILL

² g(ospod)i deči moê n(i)ne um'rla estb| om. N1

³ v nem'že| v komъ MA

⁴ dečerъ| kъčerъ ILL, hčerъ KOS

⁵ rabotaniê| add. svoego VB1 LJ, rabotani N1

⁶ da| na N1

⁷ v'nide| vnidetъ VB2 VB3

⁸ gl(agole)tъ| om. VB1 VAT VO PM VB2 VB3 DR MO LJ N1 ILL D2 DAB KOS BAR

⁹ da| om. ILL

¹⁰ k'či| hji VB1, hči VB3 MA, deči PM LJ DR MO D2 DAB

¹¹ êkože| k(a)k(o) ILL MA, add. i DAB

¹² gl(agole)t' se| govorit' se MA

¹³ přěd'idetъ| přěidet' VO LJ, varit' PM DAB

¹⁴ ruka| r(u)ku MO

¹⁵ i egda| egda N1, i k(a)da ILL MA

¹⁶ narodъ| iz(rae)lъ VB1 VAT VO PM VB2 VB3 DR MO LJ ILL MA D2 DAB KOS BAR, om. N1

¹⁷ žena| add. êže VB1 VO VB2 VB3 DR MO LJ N1 DAB KOS BAR, add. ka ILL MA

¹⁸ krvotočiva| krvi tečenie trъpě VB1 VAT VO VB2 VB3 DR MO LJ N1 ILL MA DAB KOS BAR

¹⁹ l(ě)tě| add. i KOS

²⁰ pristupal'si| i pristupai LJ, pristupi DR MO N1 DAB, i pristupi ILL KOS BAR

²¹ kosnu se v'skriliju| i taknu stěns DR MO LJ N1 DAB KOS, i taknu se krilъ ILL, i taknu vskrilîê BAR

²² rizъ| rizi VO VB2

²³ êko| êkože VB1, êko N1, k(a)k(o) MA

²⁴ k'či| hji VB1, hči VB3 MA, deči DR MO LJ DAB

²⁵ l(ě)tě| lět' PM DR DAB

²⁶ tečenie| add. kr'vi MA

²⁷ ubo| om. MA

²⁸ onie| on'žde LJ N1, on'že MO DAB, on'e KOS BAR

počeše nemoč'ni biti. narodъ¹ ijuděiski věrova ače² ego ot višastviê³ sili viděv'še ne êviše⁴. Siê⁵ žena krvotočiva ne v domu ni⁶ v' gradě pristupi kь g(ospod)u⁷. êko⁸ po z(a)k(o)nu gradovъ spuenъ b(ě)še¹⁰. na¹¹ ne¹² po¹³ putu¹⁴ hodeču g(ospod)u¹⁵ dohoditъ¹⁶. Otnjudeže¹⁷ g(ospod)ъ i ap(usto)li¹⁸. {*konec ILL*} Vamъ v istinu podobaetъ přežde biti¹⁹ prodikovano²⁰ sl(o)vo b(o)žie²¹. da²² êkože este²³ se vi²⁴ ne²⁵ dostoini²⁶ sudili ot sp(a)s(e)niê da preidemo²⁷ k ljudemъ. Gl(agol)aše²⁸ bo v s(e)bě. ače²⁹ dotaknu³⁰ v'skrai³¹ rizi³² ego čela

¹ narodъ| plk' PM, narodi DR LJ

² ače| ako MA

³ višastviê| viš'stiê VB1 VB3

⁴ ače ego ot višastviê sili viděv'še ne êviše| t'kmo oče neravnostiju silъ grěha. ne kažet' se v' gradě DR LJ BAR, t(a)kmo oče ne radostiju silъ grěhъ ne kažet' se v grěšě MO, t(a)ko oče ne radostiju sil' gr(ě)hъ na kažet' se v' grěšě N1 DAB, tk'mo oče nъ radostij silъ nъ kažet' se v gresi ILL, takmo oče ne ravnostiju silъ grěha nakažet se vъ gr(a)dě KOS; ne êviše| ne viěše VB3

⁵ siê| si VAT

⁶ ni| nъ ILL DAB

⁷ g(ospod)u| is(us)u VAT KOS

⁸ êko| om. DAB

⁹ spuenъ| ispuena VB3 N1, ispuen' LJ, spuenta BAR

¹⁰ b(ě)še| bě N1

¹¹ na| om. KOS

¹² ne| om. LJ

¹³ po| om. VO N1, na KOS

¹⁴ putu| puti VB1 VO VB2 DR N1 MA KOS BAR

¹⁵ g(ospod)u| om. ILL

¹⁶ dohoditъ| v'hodit' PM, da hod(i)t' N1 ILL

¹⁷ otnjudeže| odkudě DR LJ KOS BAR, otnuděžde MA

¹⁸ ap(usto)li| add. gl(agol)juty VAT

¹⁹ běše na ne ... biti| pošk. v DAB

²⁰ prodikovano| prop(o)v(ě)dano PM

²¹ b(o)žie| om. VO

²² da| na N1 BAR

²³ este| ste LJ

²⁴ vi| om. DR LJ

²⁵ ne| neju VB1

²⁶ dostoini| dostoině N1

²⁷ preidemo| pred'idemъ N1

²⁸ gl(agol)aše| govor'se MA

²⁹ ače| ako MA BAR

³⁰ dotaknu| tьknu VO, taknu se VB3, add. se MA

³¹ v'skrai| tine MO, s'těň N1, vs'kriliê BAR

³² v'skrai rizi| vskriliju rizi VB3, stinъ rizъ DR LJ DAB KOS

буду. {*konec PM MA BAR*} Po z(a)k(o)nu iže bi¹ ženu ili² krvotočiv/189d/u tak'nul' bi³ nečis'tь bil' bi. siê za to⁴ taknuti hoťeše. da k'rvî nedugъ i ona sama is'čělila se⁵ bi. Up'vai deči⁶ věra tvoê sp(a)s(e)nu te s'tvori. {*konec KOS*} Zato e(stь)⁷ deči⁸ nar(e)čena⁹ zane r(e)če¹⁰. věra tvoê te sp(a)s(e)nu stvori¹¹. Ne r(e)če bo věra tvoê hočet' te sp(a)s'ti. nъ sp(a)s(e)nu te stvori. Vъ onom'¹² bo eže věrova. juže¹³ sp(a)s(e)na esi. I¹⁴ egda prišaľ b(ě)še¹⁵ is(us)ъ v domъ kneza¹⁶. viděvъ¹⁷ plač'nice i narodъ m'ľveči¹⁸. Daže¹⁹ do d(a)n(a)-sъ ležitъ d(ě)vica v domu kneži mr'tva. I²⁰ iže²¹ videt' se mois'tri začel'nici sutъ. i penie žalost'no pojutъ. Narodъ ubo ijuděiski něstъ narodъ věrujučiň na²² narodъ mľvečiň.

ZKRATKY RUKOPISŮ

VB1 Vrbnický I. breviář (13.-14. stol.), Farní archív ve Vrbniku, ostrov Krk

VB2 Vrbnický II. breviář (14. stol.), Farní archív ve Vrbniku, ostrov Krk

VB3 Vrbnický III. breviář (15. stol.), Farní archív ve Vrbniku, ostrov Krk

¹ bi| bĕ i MO

² ili| om. VAT MO N1

³ bi| om. VB1 VO VB2 VB3 N1 DAB

⁴ zato| togo radi N1

⁵ se| om. N1

⁶ deči| hĕi KOS

⁷ zato e(stь)| zato VAT MO, sego radi N1

⁸ deči| add. sionova VAT

⁹ nar(e)čena| om. LJ

¹⁰ zane r(e)če| om. VB1

¹¹ zato e(stь) deči nar(e)čena zane r(e)če. věra tvoê te sp(a)s(e)nu stvori| om. DR LJ, add. egda MO

¹² vъ onom'| zane VAT DAB, egda MO, za ono N1

¹³ juže| da VAT

¹⁴ i| om. VAT N1 DAB

¹⁵ b(ě)še| bĕ N1

¹⁶ kneza| knežb i VB1 VO VB2 VB3, add. i VAT DR LJ, add. et(e)ra DAB

¹⁷ viděvъ| vidĕ N1

¹⁸ narodъ m'ľveči| narodi m'ľveči DR

¹⁹ daže| saže VAT MO N1 DAB

²⁰ i| a VB2, om. DR LJ

²¹ i iže| eže VAT MO N1 DAB

²² na| da VB1 VAT VO DR MO LJ, sъ DAB

- VO Breviář Víta z Omišlje (1396), Národní knihovna ve Vídni
VAT Vatikánský V. breviář (1379), Vatikánská knihovna v Římě
PM Pašmanský breviář (14. stol.), Archív Chorvatské akademie věd v Záhřebu
MO Moskevský breviář (1442), Státní ruská knihovna v Moskvě
DR Dragučský breviář (1407), Archív Chorvatské akademie věd v Záhřebu
N1 Novljanský I. breviář (1459), Farní archív v Novém Vinodolském
N2 Novljanský II. breviář (1495), Farní archív v Novém Vinodolském
LJ Lublaňský breviář (15. stol.), Národní a univerzitní knihovna v Lublani
ILL Vatikánský X. breviář (1485), Vatikánská knihovna v Římě
MA Breviář popa Mavra (1460), Národní a univerzitní knihovna v Záhřebu
BAR Baromičův breviář (1493), tisk
DAB Dabarský breviář (1486), Archív Chorvatské akademie věd v Záhřebu
D2 Breviář knihovny s. Pietro D215 (15. stol.), Archív Chorvatské akademie věd v Záhřebu
KOS Kosiňský breviář (1491), Knihovna Marciana v Benátkách

LITERATURA

- BADURINA-STIPČEVIĆ, V. 2006. Knjige o Makabejcima u hrvatskoglagoljskoj književnosti: Prva knjiga o Makabejcima u hrvatskoglagoljskim brevijarima. *Slovo* 54-55: 5-126.
- BAUEROVÁ, H. 1989. K problematice předloh textu proroka Jonáše v charvátskohlaholských breviářích. *Slavia* 58: 353-364.
- Breviarium de Camera*. Venecija 1521.
- Breviarium monasticum summorum pontificum cura recognitum pro omnibus sub regula s. p. Benedicti militantibus*. Romae 1962.
- FETKOVÁ, P. 1999. 40 homilií na evangelia Řehoře Velikého v charvátském církevněslovanském překladu ve srovnání s překladem česko-církevněslovanským. *Slovo* 47-49: 133-168.
- JURIĆ-KAPPEL, J. 2004. Hrvatskoglagoljske apokalipse. M.-A. Dürriegl, M. Mihaljević, F. Velčić (ur.). *Glagoljica i hrvatski glagolizam: Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa povodom 100. obljetnice Staroslavenske akademije i 50. obljetnice Staroslavenskog instituta (Zagreb-Krk 2.-6. listopada 2002.)*. Zagreb-Krk: Staroslavenski institut i Krčka biskupija, 183-190.

- P. STANKOVSKA, *Textová tradice a revize patristických breviářních ... SLOVO 58 (2008)*
- PANTELIĆ, M., A. NAZOR 1977. *II. Novljanski brevijar. Hrvatskoglagoljski rukopis iz 1495. Župni arhiv Novi Vinodolski. Fototipsko izdanje. Uvod. Bibliografija*. Zagreb-Graz: Staroslavenski zavod Svetozar Ritig i Turistkomerc.
- REINHART, J. 1990. Najstarije svjedočastvo za utjecaj Vulgate na hrvatskoglagoljsku Bibliju. *Slovo 39-40*: 45-52.
- RIBAROVA, Z. 1987. Knjiga proroka Jone. *Slovo 37*: 123-159.
- STANKOVSKA, P. 2001.a. Homilie v Propriu de tempore charvátskohlaholských breviářů. D. Sesar (ur.), *Drugi hrvatski slavistički kongres. Zbornik radova 1*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 269-274.
- STANKOVSKA, P. 2001.b. Evangelní verše před homiliemi v temporálu charvátskohlaholských breviářů 13.-15. století. *Slavia 70*: 485-494.
- STANKOVSKA, P. 2003. O kolika revizích svědčí homiletické texty v chorvátskohlaholských breviářích?. I. Pospíšil, M. Zelenka (ed.). *Česká slavistika 2003*. Praha: Academia, nakladatelství AV ČR, 147-154.
- STANKOVSKA, P. 2006. Dvojí překlady v chorvátskohlaholských středověkých památkách. L. Taseva, R. Marti, M. Yovcheva, T. Pentkovskaja (red.). *Mnogokratnite prevodi vo južnoslavjanskoto srednovekovie. Dokladi ot međunarodnata konferencija Sofija, 7-9 juli 2005 g.* Sofija: GoreksPres, 211-220.
- TASEVA, L. 1997. Knigata na prorok Iezeiil v srednovekovnata balgarska i charvatska knižnina. *Palaeobulgarica 21/3*: 12-30.

R é s u m é

Článek analyzuje varianty ze 17 kodexů ke třem různým homiliím z různých částí chorvátskohlaholského breviáře a hledá odpověď na otázku, zda je u všech těchto textů možné rozeznat varianty, podle nichž by je bylo možné zařadit k tzv. severní či jižní textologické skupině breviářů. Zjišťujeme, že je pouze u některých homilií možné podle variant určit dvě textové linie, u jiných homilií je text ve všech breviářích stejný. Proto je možné vyslovit hypotézu, že i text nacházející se v dochovaných breviářích má jeden archetyp, jehož znění je dobře dochováno v breviářích tzv. »severní« skupiny breviářů (Vrbnické, Víta z Omišlje, Mavrova, Kosiňského). Z tohoto archetypu po opravách původního překladu vznikla druhá textová linie breviářního textu přítomná v breviářích tzv. »jižní« skupiny (Vatikánský 5, 6; Dragučský,

Moskevský aj.), avšak rozdíl mezi těmito dvěma skupinami je patrný pouze u některých breviárních textů.

Klíčová slova: chorvatskohlaholský breviář, homilie, textologie, překlad, lexikální varianty.

S a ž e t a k

TEKSTUALNA TRADICIJA I REVIZIJA PATRISTIČKIH BREVIJARSKIH TEKSTOVA

Članak analizira tekstualne varijante triju različitih homilija koje se nalaze u različitim dijelovima sedamnaest hrvatskoglagoljskih brevijara. Pokušava se naći odgovor na pitanje mogu li se u njima identificirati znakovi pripadanja dvjema tekstovnim linijama hrvatskoglagoljskih brevijara – sjevernoj i južnoj. Došli smo do zaključka, da se samo u nekim homilijama mogu identificirati dvije tekstovne linije dok je tekst drugih homilija u svim brevijarima isti. Na temelju toga smo pretpostavili da je tekst, koji se danas nalazi u sačuvanim brevijarima, imao jedan arhetip, koji se dobro sačuvao u brevijarima »sjeverne« grupe (*Vrbnički 1, 2, 3, Brevijar Vida Omišljanina, Mavrov, Kosinjski*). Ispravicima toga izvornoga prijevoda nastala je druga tekstološka linija brevijara – »južna« grupa (*Vatikanski 5, 6, Dragučki, Moskovski* i dr.), ali se razlike među dvjema skupinama mogu pratiti samo u nekim brevijarskim tekstovima.

Ključne riječi: hrvatskoglagoljski brevijar, homilija, tekstologija, prijevod, leksičke varijante.

Izvorni znanstveni članak

Autor: Petra Stankovska

Filozofska fakulteta UL

Aškerčeva 2

SI-1000 Ljubljana

Slovenija

Primljen: 16. IV. 2008.

Prihvaćen: 12. VI. 2008.